

ЗБОРНИК

РАДЕ
ТАНАСИЈЕВИЋ
ПЕСНИК

Уредник
ДРАГАН ХАМОВИЋ

Аутор фотографије на корицама
Иван Спасојевић

У ЗБОРНИКУ

7 / Уводна реч

I

13 / Радивоје Микић
И СТВАРНИ И НЕКИ ДРУГИ СВЕТ
Еволуција у поезији Рада Танасијевића

32 / Саша Радојчић
СЛИКЕ СТВАРНОСТИ У ПОЕЗИЈИ РАДА ТАНАСИЈЕВИЋА

50 / Милета Аћимовић Ивков
ДВА СВЕТА У ПОЕЗИЈИ РАДА ТАНАСИЈЕВИЋА
(ВЕЗЕ И УТИЦАЈИ)

64 / Зорана Опачић
УЧИМ ДЕЧАКА ДА ОРЕ
Поетика земље и природе у стваралаштву за децу и о детињству
Рада Танасијевића

83 / Александар Милановић
АРХАИЧНИ И САВРЕМЕНИ НАНОСИ
У ТАНАСИЈЕВИЋЕВОЈ ПОЕЗИЈИ

102 / Милан Алексић
МОТИВ ПРОЛАЗНОСТИ У ПЕСНИШТВУ РАДА ТАНАСИЈЕВИЋА

120 / Софија Матић
ОНТОЛОШКИ ПРОБЛЕМИ У ПОЕЗИЈИ РАДА ТАНАСИЈЕВИЋА

136 / Милица Ђуковић
НАСЛЕЂЕ „ЗВУЧНОГ СИМБОЛИЗМА”:
ПОЕЗИЈА ДЕСИМИРА БЛАГОЈЕВИЋА И РАДА ТАНАСИЈЕВИЋА

153 / Александра Батинић
КО ЈЕ ОВДЕ УМЕТНИК?
О питању уметника и уметности
у збирци *Лимуново дрво у подруму* Рада Танасијевића

165 / Ана Гвозденовић
ПОГЛЕД КРОЗ ПРОЗОР
Или шта опажа лирски субјект у поезији Рада Танасијевића

176 / Стеван Јовићевић
ПОД ЗАКЛОНОМ ОЧЕВИДНОГ
Ка поетици Рада Танасијевића

II

191 / Милосав Тешић
РАДЕ ТАНАСИЈЕВИЋ, ПЕСНИК КОЈИ ЈЕ ОДАВДЕ

197 / Драган Хамовић
ЛИРСКЕ ЖЕТВЕ РАДА ТАНАСИЈЕВИЋА

202 / Љубинко Костић
РЕЧ КОЈА СВЕТЛИ, РЕЧ КОЈА ГРЛИ

204 / Раде Танасијевић
ПЕСНИКОВ УЛОГ

III

209 / Александар Димитријевић, Тијана Качаревић
СЕЛЕКТИВНА БИБЛИОГРАФИЈА РАДА ТАНАСИЈЕВИЋА

231 / Регистар имена

Зорана Опачић

УЧИМ ДЕЧАКА ДА ОРЕ

Поетика земље и природе
у стваралаштву за децу и о детињству Рада Танасијевића

Сажетак / У раду се прво указује на флуидност текстовних целина које се преливају из поезије у прозу и обратно, из књига за децу у књиге за одрасле, то јест на дубинску порозност жанровског, генолошког и узрасног начела у Танасијевићевом стварању. Аутор се обраћа савременом детету које живи другачије у односу на пређашње генерације због чега се труди да га уведе у свет природе, упозна са плодном земљом, азбуком шуме. Честе песничке евокације детињства у целокупном стваралаштву произилазе из потребе за заштитним језгром, помало донкихотовским опредељењем за самосвојно виђење стварности, као и трагања за нечим непрекинутим и аутентичним. Земља се приказује као живи чувар културног памћења, као Велика мајка која храни, у којој се осећа јединство са ритмом космоса. У збирци песама *Кифлице с маком* лирски субјект задржава се на поетизовању некадашњег начина живота у чему стожерну симболику има храна из детињства, посебно колачи, чиме се успоставља поетика сладокусја, као и различите зоне кућног простора. Аналогије обрађивања њиве и књижевног стварања се саме намећу: антејски додир са тлом и мирис свеже узоране земље рађа песника а ораница постаје метафизички текст о нераскидивој вези човека и земље.

Кључне речи / порозне међе књижевности за децу и одрасле, призивање детињства, породица, кућни простор, завичајни пејзаж, поетика *сладокусја*, обрађивање земље као песнички посао, *Magna Mater*

Ако би неко деџе од мене заџтражило да му џоворим о њиви,
одвео бих џа на њиву и рекао: ЧИТАЈ!
Раде Танасијевић

Две су линије карактеристичне у поезији за децу друге половине 20. века: она видљивија заснована је на урбаном животу детета (Душан Радовић, Данојлић у првој етапи певања, Драган Лукић, Раде Обреновић, Драгомир Ђорђевић и др.). Друга линија почива на певању о природи као о живој твари у којој се прозира божанска искра. Њој припадају Ерић, Десанка Максимовић, Момчило Тешић, Милован Данојлић почев од *Родне џодине*. Данојлићево осећање боголике природе која се открива у микроелементима појавног света утицало је умногоме на Радета Танасијевића. У његовој песми „Печени кромпир” непосредно се именује песник претходник и реферише на његову песму о кромпиру: „Милован Данојлић из села Иванковаца / врло је познат у свету основаца”.¹ Танасијевић спада у песнике 21. века који поштују потенцијал младих читалаца и певају о простору природе и детињства упућујући их на радости свакидашњице у којој треба прозрети дубински смисао. Песник тежи да упозна савремено дете, одрасло у ујурбаном и површном свету, са мудрошћу природе, азбуком шуме и лепотом заједништва.

Књижевношћу за децу почео је да се бави отприлике у исто време кад и поезијом „за одрасле”, од 2000-их. Већ следеће године после прве књиге (*Поштор*, 2000) излази

---

¹ Танасијевић га и цитира: „Пре него што ће кренути пут Париза / рекао је о кромпиру погледавши га изблиза: // – Сваки кромпир клицом осећа / крај зиме и први дан пролећа!”. Реч је о трећем и четвртном стиху из Данојлићевој песме „Кромпир”. Данојлићевски тон у певању видљив је и у песми о парадајузу као сунчевом плоду који „ко да расте у рају”, у који сунце „силази / без остатка, до последњег даха”.

Танасијевић пише и надопеве на јунаке песме Душана Радовића „Замислите”, о Кађи („Разбојник Кађа (приватно)” и Нађи („Ненасељено срце”) а песме посвећује и Божидару Тимотијевићу („Аждаја”) и Слободану Стојановићу („Боје”), па се може рећи да је његово певање наслоњено на модернизам друге половине прошлог века.

засад једина збирка песама за децу *Кифлице с маком* (2001). И док је током две деценије песничког посла редовно објављивао песничке збирке (за одрасле), књижевно стварање за млађе читаоце развијало се с прекидом; прва следећа књига је збирка краће прозе *Јасџук од меморијске пене* (2015), за којима следе приче *Увод у њиву* (2018) и роман *Шазбука* (2021). Проза намењена млађима (проистекла из сарадње аутора са редакцијом Дечјег програма Радио Београда) такође је по својој природи и устројству лирска: у њој није доминантна фабулативност, догађај је превасходно покретач евокације и лирске асоцијативности, прозни сегменти смењују се са стиховима, мотиви и реченице се варирају као рефрени.

За стваралаштво овог аутора карактеристична је флуидност мотива, стихова, чак и целокупних текстовних целина које се преливају из поезије у прозу и обратно, из књига за децу у књиге за одрасле. Тако, рецимо, песме из раних збирки укључују се у збирку *Увод у њиву*, у чијој се уводној напомени указује на двоструку адресованост дела („Приче су застале негде на средини, од казивања за децу до обраћања одраслима”). И обратно: делови приче „Тишина” из збирке за децу *Јасџук од меморијске пене* претапају се у две песме из две збирке: у прву строфу „Буђења куће” (*Сивари око мене убрзано сиваре*, 2020) и истоимену „Тишину” у књизи *Лимуново дрво у подруму* (2022).² Ови примери показују дубинску порозност формалног и узрасног начела у Танасијевићевом стварању. Танасијевићев стваралачки универзум је целовит и он нити жели, нити уме да своје певање и приповедање обликује према претпостављеним оквирима.

---

² Песма „Тишина” користи делове приче: други пасус („Постоји ли тишина? Или се увек нешто чује?”) постаје први стих. Четврти пасус, од четврте реченице („Кад сам био у Радио Београду...”) до краја приче заузима целину песме, са додатим поднасловом *лирска сневалица*. Измене у тексту су минималне („царевала” се мења у „владала”). Једина суштинска измена је пребацивање лирске прозе у стиховну форму, што само показује у којој мери је прозни исказ заснован на лирском начелу.

Песничка позиција младог двадесетогодишњака осујећеног да проведе живот готово мимо света, „међу старцима у завејаном селу” („Зима 1984.”), у „множини истих дана” („Зашто сам изабрао да будем земљорадник / у овом тихом селу?” – „42 године”), који годинама посматра исти видик, обронке Маљена са прозора куће у којој се родио и одрастао наоко гледано статична је, непроменљива. Мењају се годишња доба, време тече а видик остаје исти. Лирски јунак живи међу светом од ког је целим својим бићем другачији, усредсређеног на практичну промућурност да се преживи. За тежачку средину песнички дар није врлина, напротив, рађа сумњу; он указује на духовну слабост појединца, на његову непрактичност. Зато га тај свет (а ту се убрајају и најближи чланови породице) не разуме и руга му се („Хор деце који виче за мнош: Песник, *песник!*, не би ли ме исмејала, сваки пут док трактором пролазим поред школе”³; мајка му каже: „Лепим се послом бавиш, сине” [...]. „Писањем песама, разбојниче!” – „Разговор с мајком”; „Бог није оскудан с лудима” – „Бадње вече”) а он има дирљиву потребу да упркос свему покуша да објасни свој песнички порив: „Погледај, мајко. Песма уме / од једне седе власи / да сагради сребрни мост / између година.” Чак и у последњој књизи за децу *Шазбука* (2021) постоји аутоиронијски отклон у односу на сопствени лик. Девојчица разговара са својим ујком шумаром:

„Ујна каже да си ти помало песник у души. Да ли се то преноси као овчије богиње – оне крастице што сам имала прошле године, које ужасно сврбе? Можда си то добио од оног твог друга песника [...] знаш од онога који живи из-

³ И у интервјуу објављеном у каталогу изложбе песник наводи: „Хор деце који виче за мнош: Песник, *песник!*, не би ли ме исмејала, сваки пут док трактором пролазим поред школе” (Танасијевић, у: Андријашевић, Весна, Ђоковић, Бојана. *Чула нас обмањују, речи никад. Раде Танасијевић 31. добитник Жичке хрисовуље*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани” Краљево, 2022: 29). Такође, деца из школе поспрдно вичу: „Песниче, Пе сниче ја висе” у песми „Деца праве Снешка”.

међу брда Бабина глава и реке Пештан [...] који пише и поклања књиге, јер их нико не би купио” (2021: 56).

Зато осећање света плави осећање прикраћености, незадовољства, стегнутости у обруче свакидашњице, што, помало парадоксално, коегзистира са приврженошћу и нежношћу према завичају. Лирски субјект га истовремено критички посматра и чува од заборава: „Брдашце моје, већ четрдесет година / се надносиш над мој дом са / таквом благонаклоношћу каква / не постоји код људи. [...] Место ти је баш ту, у мом детињем / тепању. Брдашце моје.” – „Брдашце моје”). Усредсређује се на микропромене завичајног пејзажа који је наоко непроменљив али је, заправо, динамичан, треперав, раскошан. О томе Микић каже: „Танасијевић [...] на један суптилан начин настоји да покаже и нешто што је за његовог лирског јунака важно – човекову потребу да, упркос свим ограничењима, трага за дубљим смислом животних садржаја” (2020: 192).

Позиција неприлагођености усмерава песника на ослушкивање тока сопствених мисли, што води ка имагинативном свету или ка прошлости и просевима детињства (помало налик Андрићевој „Панорами” у којој се имагинативни свет прихвата као суштинскији од физичког): „Гледам стару јабуку пред кућом. / Њен глас слушам годинама. // Ту иза спуштених очних капака / почиње раскошна покрајина. / Видим сунчане градове, видим улице” („Глад у очима”). Та противречност у песми „Север” огледа се у бекству у заштитни простор детињства који је, истовремено, властити „безизлаз”: „Затворићу се опет у своју стару кућу / у чијим прозорима трају / годишња доба из мог детињства. / Пронаћи ћу нови безизлаз.”

Томе у прилог говори и посланица младим читаоцима („Писмо”), смештена на крај збирке за децу *Кифлице с маком*. Песнички глас уверен је да са претпостављеним читаоцима има много тога заједничког: „Размишљам: мора да постоји нешто што спаја / мене са вама, и вас са мном”. Своју позицију помало бајковито обликује – као витеза који у замку „препуном сјаја” живи са принцем. Избе-

гава двобоје (пошто га се, како каже, свако боји) а његово витешко искуство је богато и испуњено авантурама. Пише у сумрак, у часу доколице, пре него што сиђе са своје куле, спусти резу и повуче се на починак. Та слика се наставља и у песнички обликованој биографији, „Прича о песнику”: „У последње време заштићен замком / пише песме и једе кифлице с маком”. Иако је реч о романтизованој верзији слике песника – витеза речи, истовремено се та слика може читати и као донкихотовска: он живи на својој кули а не у селу, свесно се опредељујући на који начин ће видети стварност.

*

Збирка песама за децу *Кифлице с маком* усредређена је на породични живот и зазивање тоpline заштитног језгра (уз повремено исказивање типичног дечјег бунта – „Бундија”, „Туга, бол и пусто скровиште у сенци”, „Супа”). У њој важну улогу имају елементи предметног света, поетика кућног простора и певање о храни која га најснажније вежује за детињство. Најупечатљивији јунак из детињства је деда, солунски борац. Можда најтоплија слика из доба заштићености („слика која ме у детињство врати / [...] слика која ме верно прати”) припада деди који корача уз помоћ штапа по снегу „да свог унука / из црвеног мрака, из трапа, / обрадује пуном шајкачком јабука”. Хладноћа снега опонирана је топлини са којом се пева о деди, који и сам бива ганут мирисом који га враћа у Велики рат и на Сувобор („Утрапљене јабуке”). Бака је симпатично представљена својом заборавношћу у кухињи („Заборавна бакица”). Њен аутентичнији портрет начињен је у причи „Бабин кревет”. Кревет од црвене врбовине тесао је чувени дрводеља Радојица; отуд она верује да њен кревет, дрво од ког је сачињен, има душу и карактер, па ноћима са њим разговара или се расправља. Тај кревет наслеђује и лирски субјект, свестан да се генерацијским наслеђем уткива у породичну хронологију („Спавам у кревету од црвене врбе / много ме

годова окива” – „Кревет”). И њега, као и баку, кревет са карактером понекад мучи а понекад „зиба”. (Песму, за разлику од приче, плави осујећеност, пошто његова бездетност завршава прекида генерацијски суживот са топлином црвене врбе: „У веку који се гаси / касно је већ [...] / да се у овом кревету живот зачне / или угаси”.) Остали чланови породице углавном се одређују у множини – „мама, тата, ујне и стрине”, „стрине и тетке”, као на пример, када покушавају да побуњеног дечака скину с дуда, односно извуку из бурета; или метонимијски, као топли „дланови у мајке” („Колаци на пресу”).

Може се слободно рећи да се Танасијевићево певање заснива на *сладокусју* као поетичкој доминанти. Виталност у сеоској средини мери се добрим апетитом: „здрав сам као лешник / јер сам, брате, јешник” („Јешник”). Лирски субјект ужива у домаћим специјалитетима које супротставља глобалним потрошачким ланцима безукусне брзе хране: „Верујте, све су то трице, / *Mc Donald's* и *Coca-Cola*” („Коло око печеног вола”). Тиме уводи свест о храни као породичном ритуалу у којем воће и поврће стиже на трпезу зналачки убрано у правом тренутку године, када је најзрелије и најкусније („Печени кромпир” је најбољи зими уз „бели мрак” кајмака, „О Светом Илији парадајз се кува / или цеди” – „Парадајз”, „Кајсије из Боговађе” су најслађе, лубеница се бере ујутру, онда када њена бела страна, „подземно сунце” да зналцу тајни знак – „Кад је лубеница зрела”). Мириси и укуси породичне трпезе есенција су породичног живота, чиме се индиректно алудира на савремено доба у којем је чин заједничког обедовања изгубио своје значење, из породичног живота ишчилила је саборност а храна је постала вештачки прерађена, без аутентичних мириса и укуса. Однос према храни, свестан је лирски субјект, генерацијски је кодирани, па је деда равнодушан према модерним колачима, али је увек жељан слаткиша из свог времена, ћетен алве и џема од шљива.

Олфакторна и густативна сећања најснажнији су агенс за призивање раних дана. То се у више наврата истиче:

„Нова јела слију се у мирисни слап / и у теби пробуде слику завичаја. / Угледаш далеко небо и у близу кап / у капи – свој лик, и мало сјаја” („Нова јела”); „За мог деду нема задовољства већег / него када их једе изнова: / подсети се исписника из света дечјег” – („Стара јела”); „мирис диња, крушака, / јабука и смиља” који се шири са ормана буди топлу носталгију: „И дан-дањи калуђерке / за мене су свете / кад их осетим / опет постанем дете” („Крушке калуђерке”). Тако се формира својеврсни каталог јела са домаће трпезе, специјалитета мајчине и бакине кухиње. Прво кушање јела је радосна гурманска авантура, „пут у непознате светове”, густативни доживљај који се памти („Нова јела”). Кушање рибље чорбе буди машту и позива у гусарску авантуру: „Захвати кутлачом, слушај таласа шум / у бури бесни гусарска свађа / у ваздуху мирише со и рум. // [...] Ивица чорбалука је обала: [...] читава мора у чорбалук стала / сипај, и насрчи се ко бог” („Рибља чорба”).

Посебно сладокусје се показује према колачима, од којих многи данас полако падају у заборав: сутлијаши, шненокле, колачи на пресу, компоти, пите на оклагију, ораснице, кифлице с маком, рум-кугле, рум торте, кохе, штанглице и други ситни колачи, пекмез од шљива. Омиљени слаткиши лек су од болести и снаже болесника љубављу са којом се спремају („Кох”). Значај уживања у храни шири се на трансгенерацијско искуство, пошто би судбина његове породице била знатно другачија да деда није пробао судбоносне кифлице са маком и заљубио се. (То је и логично, пошто се „живи однос према сећању (...) успоставља једино преко језичких крпица сећања, преко изрека и анегдота” – Асман 2011: 61.) Осетивши у срцу „ломачу рујну” он мења свој живот због куварице Лизе која их је умесила уз мало љубавне магије, „са љубавним мраком” („Улога кифлица с маком у судбоносним љубавним одлукама”). И још шире, по тумачењу лирског субјекта најзначајнији историјски преокрети мора да су се родили као резултат важних гурманских царских потреба („Утицај јела на важне историјске догађаје”).

Предмети и ентеријери посредно сведоче о вредном карактеру оних који тај простор моделују и о начину на који живе. Символика различитих кућних зона: јавне, гостинске и спаваћих соба и ивичних просторија подразумева певање о породичним гозбама, крсној слави, земљорадничком животу, грејању уз топлу пећ (предмети на тавану, зимница у подруму). У томе Танасијевић проналази начин да се обрати младом читаоцу: он га уводи у свет који траје понајвише у речима. Отуд потреба да се именују предмети са тавана везани за одбачене алате и послове који полако бивају прекривани прашином заборавља: узенгија, оглав, улар, мотовило, бисаге, тоцило, рабош, табарка, чобања и сл. За песника је важно да прохујали свет сачува од заборавља а то ће, уверен је, најподесније чинити ако их ојезикотвори у певању: „све што време полагамо страћи / кад се ствари у речи уселе / изгубљене можемо их наћи” („Тавански речник”). Та тежња исказује се у роману *Шазбука*: „некако ми се чини да нас свака реч коју спасимо од заборавља води ка неком извору бистрине и јасноће” (2021: 55) и у песми „Заборав” („Све записати запамтити / јер мења се из часа у час”).

Поетика кућног простора посматрана је кроз елементе предметног света: „После осамдесет до сто година породично памћење се сваки пут изнова „природно” губи. [...] предмети као што су намештај, писма или фотографије као ослонци сећања могу очувати породично памћење и преко прага трију генерација” (Асман 2011: 61). Стожерна је у изградњи слике детињства („Годинама ширим видик / са кућног прага” – „Праг”). Представа о кући као заштитном језгру („Кућа је велика ушна шкољка / скровиште знаних звукова” – „Излазак”) видљива је у песми „Буђење куће” (збирка *Ствари око мене убрзано стваре*). Она је живи ентитет срастао са идентитетом укућана – људски пулс и пулс куће су усклађени па док се укућани полако разбуђују, и „организам” куће од темеља до врха почиње да се помиче: кров гугуче, ветар у олуку се мешкољи, мрави „разносе трун по трун”. (Прва октава песме је претходно

била први пасус приче „Тишина” у *Јасћуку од меморијске пене.*) Буђење укућана буди и кућу која „отвара једно окно”. У животу који неумитно троши – за кућу и њене укућане, као „да неко / пресица сипкав прах”, сваки улазак у нови дан представља чудо – „чиме се, ван сваке сумње, тачка гледишта са које се обликује лирски опис измешта из сфере животне емпирије и уводи у простор метафизичког, иначе тако чест и тако важан у најбољим песмама Радета Танасијевића” (Микић 2020: 193).

„Гостинска соба” представља јавни део кућног простора који служи за прославу крсне славе (није реч о уобичајенијем значењу гостињске собе као просторије за смештај гостију, већ о примаћој соби са великом трпезом). Она добија смисао („оживи”) сваке године а пошто је слава посвећена христијанизованом култу предака, у саборности учествују „гости мртви и живи” – сени предака уз чланове породице и пријатеље. Славља се циклично обнављају: жамор, увек исте приче и атмосфера. Тај свој церемонијални карактер соба задржава и изван празника: на њеном зиду је икона свеца, на великом трпезаријском столу целе године стоји свећа, прекрива је „златна прашина” а простор мирише на босиљак и нафталин. Пошто у остатку године соба „чека – у тихости”, кроз њу се не пролази, па је атмосфера конзервирана и издвојена од осталих кућних простора светлосно (у њој је полумрак), температурно (не греје се) и социјално (није уврћена у свакидашње активности).

Рубне просторије, као што су „Подрум и таван”, заузимају велику пажњу (бившег) младог лирског субјекта. Подрум је својеврсна утроба куће, „хајдучка пећина” с благом која мирно чува „тишину обиља”. У њему је похрањен целогодишњи труд, па није ни чудо што се одређује као пећина с благом. Певање о врстама „блага” на то свесно алудира, пошто се драгоцености описују као шљунак расут по пешчаном спруду (кромпир), калеми смедеревке дремају у песку. Посматрање пуног подрума зимнице, винских бачви, кромпира и воћки рађа задовољство и осећај

сигурности. Тај осећај појачава се чињеницом да је зимски простор изван куће суров и негостољубив („Напољу: кост залеђену кидају ветрови, / јануар и мећава посте”).⁴

*

Коначно, песма „Прва бразда”, у којој земљорадник и песник учи дечака да оре њиву из збирке *Лимуново дрво у поодруму* призива збирку лирске прозе *Увод у њиву*. Реч је о несвакидашњој књизи која мудро опомиње на заборављену свезу човека и земље у данашњем ужурбаном свету. Сложена једноставност, високи уметнички домет и коресподентност са младом – и зрелом читалачком публиком указују, такође, на високу меру одговорности писца за младе читаоце.

У низу кратких прича и њихових епилога – песама, чији се стихови варирају и понављају у приповедању, исказује се сједињеност човека и *Magne Mater*, земље коју је човек култивисао, уобличио, начинио родном. (Каже се, „земља није ничија, али није ни свачија.”) Тај племенити труд изједначава се са песничким стварањем и чином одуховљења. Аналогије обрађивања њиве и књижевног стварања се саме намећу а покатакд и експлицитно исказују: антејски додир са тлом и мирис свеже узоране земље рађа песника а ораница постаје метафизички текст о нераскидивој вези човека и земље. Ипак, свест о земљи која штедро награђује свог трудбеника значајнија је од песничког стварања („бразда коју вучем за собом / спорије ће зацелити / од убогог сјаја мојих песама”).

Земља је жива твар која осећа, спава покривена снегом, у њеном сну разгоревају се булке, голицају је пољски мишеви, сврбе кртичњаци. Она је медијум између појединца и историје, који у себи похрањује и чува прошлост (бели кречњачки камен некадашње куће сакривен у ора-

---

⁴ „Космос зиме изван настањене куће је упрошћен космос. Он је једна не-кућа... [...] У универзалној белини осећа се дејство једне космичке негације” (Башлар 1969: 71).

ницама садржи трагове пужева и шкољки, па можда, верује лирски приповедач, сведочи о таласима Панонског мора који су запљускивали ове крајеве).

То мнемотехничко својство опстаје чак и када трагова људског живота више нема на површини – они опстају у њеним дубинама. И поред чињенице да више нема турских топова, ни бојишта Колубарске битке, ни цркве ни винограда, оранице и називи њива и даље чувају нешто од своје пређашње природе. Заснивање на идеји отимања од заборава видљиво је и у сталним књижевним реминисценцијама и цитатима у тексту, па збирка сведочи о знатној ерудицији приповедног / песничког гласа.

У времену кад се ова племенита људска активност маргинализује у односу на урбани начин живота наглашава се како је човек запоседнут технологијом извучен из свог природног хабитуса, чиме губи своју есенцију. И зато приповедни јунак застаје и леже на земљу на речном острву, ослушкујући птице, препуштајући се радости постојања, захвалан природи на њеној исконској мудрости:

„Ниједне цртице на мом мобилном телефону није било. И људи који су ме звали могли су само чути *ПОЗВАНИ КОРИСНИК НИЈЕ ДОСТУПАН. МОЛИМО, ПОЗОВИТЕ КАСНИЈЕ*. Позвани корисник лежи на пропланку. [...] Каква грешка. *ПОЗВАНИ КОРИСНИК ЈЕ И ТЕ КАКО ДОСТУПАН*. Јер већ и трећи пут крај мене пролеће водомар” (2018: 26).

Низ кратких записа о њивама различитих „карактера” и нарави сведочи о ђудљивости земље и њених становника кроз време. Њиве се разликују као и људи, па су неке захвалне и благородне а друге неприступачне или за избегавање („Њива на лошем гласу”). Простори који нису под утицајем људске делатности постају опустела, јалова *неместа*. Сами топоними имају евокативну моћ и покрећу реминисценције на властито детињство или оно чега више нема. Називи њива: Њива – Језеро, Њива – Бунар, Њива – Бојиште, Њива – Воденичко, Њива – Црквено, Њива – Увратине, Њива – Нишан, Њива – Бунар, Њива – Разбургус

покрећу кретање од видљивог у замишљено: приповедање о Њиви – Воденичко (без воде и воденице) засновано је на силаску у прошлост, у доба млело жито у воденици па се причом гонио страх од нечистих сила, доба кад је „време било даровано и трошило се без журбе”; необрађивана њива Црквено скровито је место на којем је морао постојати храм; иако у Њиви – Језеро нема воде, шљунак у њеним дубинама, па и понека шкољка сведоче да је ту некада била вода („Знам, знам, рећи ћете: „Опет превише поезије!” Али поезије има тамо где је истинита, најистинитија.”) и подстичу приповедног јунака да се у својој машти отисне у свом чамцу и завесла ка „удаљеној обали”.

Посебно успешно је већ поменуто сједињавање поезије и прозе. Оно се у збирци врши иновативним механизмима: иста реченица обгрљује причу, налик на обгрљену строфу, чиме се ближи песми у прози; први и последњи дистих песме „Не надносим се више над тамне бунаре” (која представља лирски епилог приче „Њива – Бунар”) дају се као завршни хијастички прозни исказ, чиме се најављује песма; песма „Склад” којом се завршава прича „Њива – Склад” разломљена је на дистихе, у чије усеке се укључују фрагментизовани прозни искази који се могу читати као алузивна објашњења дистиха или самостална прича. Последња реченица приче „Њива – Кућански плац” варира се и изван фикционалног текста, у ауторовој биографији и сведочи о аутентичности лирског приповедања која потиче из личног доживљаја света. Сви ови поступци показују како је лирско начело било доминантно у обликовању збирке, те како је аутор њоме реализовао нову форму поетизоване прозе. Завршна строфа песме „Празник” којом се затвара збирка (а која је објављивана у збиркама за одрасле у више наврата) оличава митско сједињење с природом: лирски субјект излази у поље у белој, свечаној кошуљи, под житну прашину и гару време жетвеног слава, пуштајући да га прекрију честице жита.

На све то се надовезује песма „Прва бразда” у којој лирски јунак, земљорадник и песник, учи дечака како да

оре и како да се с поштовањем опходи према земљи. Тај процес условљава информације о облику њиве, врсти земље и адекватним врстама рала за одређене зоне, налик на *Увод у њиву*. Међу дечаком и песником гласом влада прећутно разумевање. Тај однос различитих генерација је вишеструк; у њему има генерацијског јаза, земљорадника иритира то што је дечак неозбиљан и непрекидно типка по телефону док је на трактору (зато што је стално *досиуиан* технологији уместо природи) а дечака нервира поповање старијег. Изван њиве, на којој су посвећени увођењу у земљорадничко умеће, много боље се разумеју; лирски јунак разуме дечакову потребу да се отргне од детињства, па му дозвољава излете у одраслост куповином цигарета и пића.

То се, међутим, односи само на једну раван песме. Неозбиљност дечака није битно другачија од песничког субјекта, који у њему препознаје неког бившег себе. Он је такође неодговоран према себи и свом здрављу, само му је порок другачији. Његова одраслост је привидна. Од детињства није много одмакао, што се открива у разговору са лекарком. Небрижљивост према свом здрављу покушава да занемари шалјивим коментарима пошто се пред лекарком осећа као несташни шипарац пред ауторитетом. Док посматра лекаркину фигуру и стетоскоп око врата, задовољан што је успео да је насмеје, плаве га еротске примисли којима потискује забринутост због сопственог здравља. Еротска алузија на орање поентира се аналогним обликом стетоскопа око докторкиног врата.

У последњим збиркама јача осећање пролазности. Збирка *Лимуново дрво у подруму* (2022) је календарски организована у својим оквирима, на годишњем циклусу од позне јесени до пролећа, то јест од уношења лимуновог дрвета у подрум пред зиму („Лимуново дрво у подруму” до његовог изношења на сунце кад отопли („Лимуново дрво, излазак”). Оваквим уоквиравањем певање је смештено у зимски период, у којем нема пољских радова па се људи на селу повлаче у кућу, у осаму и интроспекцију: „Како просањати зиму” („Прозор). „Зима је погодна за са-

њарење зато што подстиче усредсређивање на сопствене мисли” (Башлар 1969: 68–69). Шта доноси овај процес лирском јунаку? Пролажење годишњих доба повод је за аналогију са сопственим годинама, када се зима увлачи у постељу „као незвана гошћа” („Пећ која се гаси”). Укућани, чланови породице, па чак и ствари које посматра „убрзано старе”, расточују се, бледе („Ти бледиш / каже ми девојчица из суседства” – „Бледети”). Централна песма која се заснива на осећању убрзаног проласка живота јесте „Љуљашка”. Девојчица из суседства која се љуља подсећа на клатно или, боље рећи, метроном. То клатно креће се у амплитудама од фасцинација из раног детињства („Градска слова”) до суочавања са старошћу која се, за сад, дешава другима („Дом старца”, „Пад заставе”) али стиже сигурним кораком. То покреће преиспитивање на релативност времена које се мери догађајима а не механички, сатом. Зањихана љуљашка давала му је илузију непромењивости; ипак, једног дана примећује да је девојчица одрасла и престала да се љуља а љуљашка-клатно креће се у све краћим амплитудама. Сличним проблемом бави се и песма „Фотографија” на којој деца имају плаве блузе и црвене мараме (фотографија је црно-бела, боје им је придодало сећање). Опипљиви траг детињства покреће сећање на време фотографисања: фудбалску утакмицу, болни ударац копачком и писак звиждаљке због фаула. Лирски јунак се суочава са парадоксом детињства: оно је давно завршено, али и једнако живо („И зашто мрежа гола / ситним трзајима / подрхтава и сад?” – „Фотографија”).

*

У раду смо показали више ствари: тиме што не прави готово никакву разлику између текстова за одрасле и текстова за децу, Танасијевић чини значајан корак у свом стваралаштву, поништавајући претпостављене границе у односу на узраст својих читалаца (чиме такође показује и помало радовићевски однос поштовања према млађој чи-

талачкој публици за коју је уверен да је спремна да разуме песничке доживљаје). Друго, Танасијевић се обраћа савременом детету које живи сасвим другачије у односу на пређашње генерације. Иако се чини да је том детету живот олакшан, заправо је сасвим супротно. Оно је отуђено од природе и заробљено техником, виртуелним светом, алфабета које не разуме ни елементарне истине света у којем живи. Зато он узима као задатак да претпостављеног читаоца и јунаке своје прозе уведе у природу и упозна их са њом. То се посебице види у поставци романа *Шазбука*, на примеру ујака шумара и рођаке из града коју он поступно учи шумској *азбуци*. У својој збирци песама лирски субјект задржава се на поетизовању породичних ручкова, некадашњег начина живота а посебну пажњу мотивацијски поклања укусима колача. Стално варирани мотив кифлица с маком успоставља се као симбол и тајни знак у којем ће се успоставити разумевање песничког и читалачког ја. Разумећете, каже лирски јунак, о чему певам „кад вам у соби замирише / мирис кифлица и мирис мака”, односно кад научите да уживате у породичном животу и међусобној љубави.

ИЗВОРИ

Танасијевић, Раде. *Кифлице с маком: пјесме за злојешну децу*. Београд: Нолит, 2001.

Танасијевић, Раде. *Нестјајање. Изабране и нове пјесме*. Избор Радивоје Микић. Београд: Партенон, 2013.

Танасијевић, Раде. *Јасћук од меморијске пене*. Илустровао Горан Новаков. Београд: РТС, 2015.

Танасијевић, Раде. *Увод у њиву*. Обреновац: Библиотека „Влада Аксентијевић”, 2018.

Танасијевић, Раде. *Сивари око мене убрзано сћаре: изабране и нове пјесме*. Едиција Повеља. Библиотека *Поезија, данас*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, 2020.

Танасијевић, Раде. *Шазбука*. Колекција Азбучни ред. Илустровао Лука Тилингер. Београд: Службени гласник, 2021.

Танасијевић, Раде. *Лимуново дрво у подруму*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, 2022.

Андријашевић, Весна, Ђоковић, Бојана. *Чула нас обмањују, речи никад. Раде Танасијевић 31. добитник Жичке хрисовуље*. Каталог изложбе. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, 2022.

ЛИТЕРАТУРА

Асман, Алаида. *Дуѓа сенка прошлости. Култура сећања и политика повести*. Превела с немачког Дринка Гојковић. Београд: Библиотека XX век. Књижара Круг, 2011.

Башлар, Гастон. *Поетика простора*. Превела Фрида Филиповић. Београд: Култура, 1969.

Микић, Радивоје. Из поговора, у: Танасијевић, Раде. *Несћајање. Изабрране и нове пјесме*. Избор Радивоје Микић. Београд: Партенон, 2013.

Микић, Радивоје. Мистика и свакодневица, у: Танасијевић, Раде. *Сћвари око мене убрзано сћаре: изабране и нове пјесме*. Едиција Повеља. Библиотека *Поезија, данас*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, 2020, 181–200.

Zorana Opačić

TEACHING A BOY HOW TO PLOW

Poetics of Earth and Nature in Rade Tanasijević's
Literature for Children and about Childhood

Summary / In this paper we point out the fluidity of text units that flow from poetry to prose and vice versa, from books for children to books for adults, that is, the deep porosity of genre, geneology and age principle in Tanasijević's work. The author addresses the modern child who lives differently compared to previous generations, which is why he tries to introduce him to the world of nature, to the fertile land, the alphabet of the forest etc. The frequent poetic evocations of childhood in the entire creation arise from the need for a protective core, a somewhat quixotic determination for a unique view of reality, as well as the search for something uninterrupted and authentic. The earth is presented as a living guardian of cultural memory, as a Great mother who nourishes, in which one feels the unity with the rhythm of the cosmos. In the collection of poems *Kiflice s makom (The Poppy Seed Rolls)*, the lyrical subject dwells on the poeticization of the former way of life, in which food from childhood, especially cakes, is the central symbol. The analogies of tilling the field and literary creation are self-imposed: the Anthean touch with the soil and the smell of freshly plowed land gives birth to a poet, and the plowed land becomes a metaphysical text about the inextricable connection between man and the earth

Универзитет у Београду
Учитељски факултет
zorana.opacic@gmail.com